

Key words: social development, emotional development, socialization, emotions, child with severely impaired of the speech apparatus.

Стаття надійшла до редакції 07.2015 р.
Статтю прийнято до друку 07. 2015 р.
Рецензент: д.п.н., проф. Зайцева Л.І.

УДК: 376-056.264-053.4

КОРЕКЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Базима Н.В.
nata2310@ukr.net,
Семенова В.Д.
willka.tory@mail.ru

Пам'ять – пізнавальний психічний процес сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і забування індивідом свого досвіду. В залежності від того, що запам'ятовується і відтворюється, розрізняють за змістом чотири види пам'яті: рухову, емоційну, образну та словесно-логічну (вербальну). Залежно від того, якими аналізаторами сприймаються об'єкти при їх запам'ятовуванні, образна пам'ять буває зоровою, слуховою, тактильною, нюховою тощо.

Розвиток пам'яті дошкільника відбувається у напрямку зростання її довільності, керованості. Наприкінці дошкільного віку в дитини все ще переважає мимовільна пам'ять. Умовою її покращення виступають характеристики запам'ятовуваного матеріалу. Найкраще запам'ятовується дитиною емоційно насичений, ритмічно побудований, незвичний, контрастний, динамічний матеріал, при сприйманні якого активізується мимовільна увага. Водночас діє загально психологічна закономірність щодо впливу емоцій на продуктивність діяльності: підвищують її тільки переживання середньої сили, тому надмірно емоційний матеріал залишає в пам'яті дитини невиразні, аморфні образи. Включення дитини у чимдалі різноманітніші види діяльності, надання простору для її активності сприяє збереженню та використанню того, що вона запам'ятала.

Проблему пам'яті дітей із загальним недорозвитком мовлення (далі – ЗНМ) висвітлено у роботах таких вчених-дослідників, як Л. Є. Андрусишиної, Л. М. Веккера, Л. С. Виготського, В. В. Давидова, О. Р. Даніленкової, Д. Б. Ельконіна, З. М. Істоміної, Г. В. Костюка, С. В. Лауткіної, О. Р. Лурія, Г. О. Люблінської, А. Г. Маклакова, О. М. Мастюкової, Н. О. Менчинської, Н. Г. Пахомової, Т. В. Сак, О. М. Усанової, Е. Л. Фегередо, Л. С. Цвітова, М. К. Шеремет, Л. М. Шипіциної та інші. Ґрунтовний аналіз зазначених досліджень дозволив визначити такі порушення розвитку пам'яті: знижений обсяг усіх видів пам'яті (рухової, емоційної, образної, вербальної) порівняно з нормою; низька продуктивність запам'ятовування (забування через короткий час значної частини вивченого матеріалу); порушення зорової пам'яті (низький обсяг запам'ятовування (1-2 стимули), інертність зорових уявлень); переважання мимовільної пам'яті над довільною; низька пізнавальна активність під час довільного запам'ятовування; знижена активність запам'ятовування через нестійку увагу (при відтворенні ланцюжка дій діти або не запам'ятовують інструкцію взагалі, або змінюють місцями наступність дій, або скорочують кількість дій) та ін.

В спеціальній літературі термін «словесно-логічна пам'ять» (вербальна пам'ять) розглядається як специфічний вид людської

пам'яті, що базується на спільній діяльності двох сигнальних систем, у якій головна роль належить саме другій. Відповідно, змістом словесно-логічної пам'яті є наші думки, поняття, судження, що відображають предмети і явища з їх загальними властивостями, істотними зв'язками та відношеннями. Думки не існують без мовлення, тому така пам'ять і називається словесно-логічною. Словесно-логічна пам'ять – специфічно людська пам'ять, на відміну від образної, рухової та емоційної, яка є і у тварин. Природно, що вона тісно пов'язана з мисленням і мовленням і розвивається, головним чином, у процесі словесно-логічного мислення.

У результаті психолого-педагогічного експерименту, проведеного у 2014-2015 н.р. на базі дошкільного навчального закладу комбінованого типу № 95 міста Києва та дошкільного навчального закладу № 531 міста Києва, у якому брало участь 34 дитини: 17 дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ та 17 дітей цього ж віку, мовлення яких відповідає нормі, нами було встановлено, що рівень розвитку вербальної пам'яті дітей із ЗНМ старшого дошкільного віку значно нижчий у порівнянні з їх однолітками без мовленнєвих порушень. Виявлено особливості вербальної пам'яті: повільна швидкість запам'ятовування, знижений обсяг безпосереднього опосередкованого запам'ятовування, точність запам'ятовування та адекватне відтворення матеріалу; заміна слів при відтворенні вербального матеріалу словами, близькими за значеннями, словами одного семантичного поля чи родової категорії (вербальні парафразії) та ін.

Нами було розроблено комплекс корекційних вправ для розвитку вербальної пам'яті дітей із ЗНМ старшого дошкільного віку, який має на меті: розвивати словесно-логічну (вербальну), зорову та слухову пам'ять, мимовільну та довільну пам'ять, довготривалу та короткочасну пам'ять, формувати вміння запам'ятовувати логічно непов'язаний матеріал, утворювати асоціативні зв'язки при запам'ятовуванні та відтворенні вербального матеріалу, вміння утримувати інструкції в пам'яті, розвивати мислення, увагу, вміння

швидко зосереджуватися, переключати увагу; активізувати і збагачувати словниковий запас, розвивати зв'язне мовлення; виховувати спостережливості, уважність. Передбачалося, що покращення рівня розвитку вербальної пам'яті сприятиме й розвитку психічної та мовленнєвої діяльності та подальшому успішному навчанню в початковій школі.

Комплекс корекційних вправ складається із серії занять: семи підгрупових та одного індивідуального з періодичністю проведення два рази на тиждень і тривалістю 15-20 хвилин. Комплекс розроблений з урахуванням особливостей мовленнєвої та психічної діяльності дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Ефективність використання даного комплексу корекційних вправ було підтверджено на основі порівняння результатів обстеження рівня вербальної пам'яті у експериментальній та контрольній групі дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку. Експериментальною базою формувального етапу дослідження виступили дошкільний навчальний заклад комбінованого типу № 95 міста Києва та дошкільний навчальний заклад для дітей з тяжкими порушеннями мовлення № 576 міста Києва. В експериментальній групі, що працювала за розробленим нами комплексом, виявлено та підтверджено позитивну динаміку у розвитку рівня вербальної пам'яті (збільшення швидкості та обсягу запам'ятовування вербального матеріалу, точне відтворення запропонованого вербального матеріалу).

Комплекс корекційних вправ передбачає опору на наступні принципи: принцип врахування вікових, психологічних та індивідуальних особливостей дитини; принцип єдності діагностики та корекції; принцип розвитку; принцип єдності свідомості та діяльності; принцип наочності; принцип доступності; принцип системності; принцип зв'язку навчання з життям; принцип індивідуального та диференційованого підходів та інші.

Заняття № 1
(підгрупове)

Обладнання: зображення папуги.

1. Привітання (3 хв.) Вправа «Знайомство»

Хід вправи: діти стоять у колі, по черзі промовляють своє ім'я і роблять рухи руками (кожна дитина пропонує свій власний рух). Усі повторюють ім'я, яким назвала себе дитина, та запропонований нею рух. У кінці усі хором промовляють вітання:

*Доброго дня, ліси і поля,
Доброго дня, планета Земля.
Щиро всіх вітаємо
І до цікавих занять послішаємо.*

2. Вправа «Папуга» (7 хв.)

Хід вправи: кожній дитині по черзі пропонується повторити звуки, як чарівний папуга. Набір звуків для кожної дитини окремий, залежно від стану звуковимови. Набір звуків збільшується каскадом.

Інструкція: в одній чарівній країні жив чарівний папужка, котрий вмів повторювати всі звуки. Спробуй повторити за мною незрозумілі звуки так, як це робив папужка:

*Бо-ка (дитина повторює);
Бо-ка -му (дитина повторює);
Бо-ка -му-де (дитина повторює);
Бо-ка -му-де-лі (дитина повторює);
Бо-ка -му-де-лі-зу (дитина повторює);
Бо-ка -му-де-лі-зу-жа (дитина повторює);
Бо-ка -му-де-лі-зу-жа-кі (дитина повторює);
Бо-ка -му-де-лі-зу-жа-кі-ча (дитина повторює);
Бо-ка -му-де-лі-зу-жа-кі-ча-те (дитина повторює).*

*Ло-су (дитина повторює);
Ло-су-бі (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка-ті (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка-ті-ша (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка-ті-ша-не (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка-ті-ша-не-гу (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка-ті-ша-не-гу-ра (дитина повторює);
Ло-су-бі-ка-ті-ша-не-гу-ра-хо (дитина повторює).*

*Ма-то (дитина повторює);
Ма-то-же (дитина повторює);
Ма-то-же-ні (дитина повторює);
Ма-то-же-ні-ку (дитина повторює);
Ма-то-же-ні-ку-ли (дитина повторює);
Ма-то-же-ні-ку-ли-че (дитина повторює);
Ма-то-же-ні-ку-ли-че-ва (дитина повторює);
Ма-то-же-ні-ку-ли-че-ва-жо (дитина повторює);
Ма-то-же-ні-ку-ли-че-ва-жо-рі (дитина повторює).*

*Не-ка (дитина повторює);
Не-ка-ро (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча-ді (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча-ді-та (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча-ді-та-су (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча-ді-та-су-ле (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча-ді-та-су-ле-бі (дитина повторює);
Не-ка-ро-ча-ді-та-су-ле-бі-ха (дитина повторює).*

*Шу-ма (дитина повторює);
Шу-ма-зе (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то-мі (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то-мі-бу (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то-мі-бу-ди (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то-мі-бу-ди-но (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то-мі-бу-ди-но-ча (дитина повторює);
Шу-ма-зе-то-мі-бу-ди-но-ча-же (дитина повторює).*

*Кі-до (дитина повторює);
Кі-до-ла (дитина повторює);
Кі-до-ла-зу-не (дитина повторює);
Кі-до-ла-зу-не-пу (дитина повторює);
Кі-до-ла -зу-не-пу-ді (дитина повторює);
Кі-до-ла -зу-не-пу-ді-ва (дитина повторює);
Кі-до-ла -зу-не-пу-ді-ва-го (дитина повторює);
Кі-до-ла -зу-не-пу-ді-ва-го-ти (дитина повторює);
Кі-до-ла -зу-не-пу-ді-ва-го-ти –хе (дитина повторює).*

3. Вправа «Слухайте уважно!» (5 хв.)

Хід вправи: педагог швидко називає слова, а діти уважно слухають і плескають в долоні, якщо почують слово, яке означає предмет, що належить до певної категорії (наприклад, овочі, фрукти, тварини, транспорт, тощо).

Інструкція: я буду називати слова, а ви уважно слухайте і плескайте в долоні, якщо почуєте слово, яке відноситься до овочів (тощо).

4. Прощання (2 хв.)

Всі діти беруться за руки, передають один одному посмішку і промовляють добрі побажання.

Заняття № 2 (підгрупове)

Обладнання: схематичні та предметні малюнки.

1. Привітання (2 хв.)

Діти разом з педагогом промовляють слова, одночасно виконуючи рухи:

*Тихо і спокійно в нашому будинку (говорять пошепки),
Весело, не сумно дівчорі (піднімають руки вгору, хитають голівками),
Люблять нас дорослі, знаєм точно (обіймають себе, руки навхрест),
Граються із нами, як малі (плескають у долоні).*

2. Вправа «Асоціації» (12 хв.)

Хід вправи: гра відбувається у декілька етапів:

1 етап: педагог викладає перед кожною дитиною малюнки, потім називає слова, а діти обирають малюнок, яка асоціюється у них з цим словом. Наприклад, зима – малюнок сніжинки, дощ – малюнок хмарки і т.д. Необхідно запитати у дітей, чому саме цю малюнок вони обрали.

2 етап: педагог пропонує до одного слова підібрати декілька малюнків, які асоціюються у дітей з даним словом. Наприклад, кухня – тарілка, чашка, виделка, суп, каструля. Діти пояснюють свій вибір.

3 етап: педагог називає дітям слово, а вони по черзі називають асоціацію з цим словом.

Інструкція: Подивіться уважно на малюнки. Зараз я буду називати вам слово, а ви обираєте малюнок, який підходить до цього слова. Наприклад, зима – малюнок сніжинки.

Слова: зима, дощ, дерево, машина, небо, лікар, школа, день, молоко, зайчик, мед, їжак, курка.

Малюнки: сніжинка, хмаринка, листочок, колесо, літак, термометр, рюкзак, сонце, корова, морква, ведмідь, яблуко, яйце.

Інструкція: Тепер я знову називаю слово, а ви обираєте вже декілька малюнків до цього слова. Наприклад,

Кухня – тарілка, чашка, виделка, суп, каструля, ніж.

Школа – пенал, учитель, зошити, олівці, фарби.

Ліс – сосна, береза, конвалії, гриб, лисиця.

Кімната – крісло, стілець, тумба, шафа, стіл, диван.

Інструкція: Зараз я знову буду називати вам нові слова, а ви мені своє слово у відповідь. Кожній дитині слід назвати те, що відноситься до кухонного приладдя, школи, лісу, кімнати і т.д.

3. Прощання (2 хв.) Релаксаційна вправа «Хмаринки»

Хід вправи: педагог пропонує уявити, що всі діти – хмаринки і рухатись по кімнаті.

Інструкція: давайте спробуємо уявити, що всі ми маленькі легенькі хмаринки. Нас гойдає вітерець: «Гойда-гойда!». Заплющте оченята. Визирнуло сонечко. Погладило вас по голівці, ручках, ніжках, обняло, пригорнуло. Вам тепло і затишно. Ви відпочиваєте, набираєте сил, щоб бути сильними, здоровими, розумними, веселими, добрими. Повільно розплющуйте оченята. Ви – молодці! Ви – найкращі!

Заняття № 3 (підгрупове)

Обладнання: чарівний мішечок, різні іграшки, поїзд з вагончиками, предметні зображення.

1. Привітання (2 хв.)

Діти за сигналом педагога починають хаотично рухатись по кімнаті і, на його пропозицію, вітаються з усіма, хто зустрічається на їхньому шляху не зовсім звичним для них способом: ніс до носа, плече до плеча, п'ятами, коліно до коліна, спинами, за руку тощо.

2. Дидактична вправа «Чарівний мішечок» (5 хв.)

Хід вправи: педагог пропонує дітям зібрати у чарівний мішечок подарунки звірятам із запропонованих дрібних іграшок та предметів. Діти по черзі беруть по одному предмету або іграшці зі столу і ложать їх у мішечок, промовляючи: «Звірятами ми подаруємо...». Кожна наступна дитина має назвати усі попередні предмети і додати назву свого. Кількість «подарунків» поступово збільшується до 8-10.

Інструкція: «Діти, ви любите подарунки? Наші лісові друзі теж люблять подарунки. Давайте ми зробимо їм приємне і подаруємо різні дарунки, складаючи їх у цей чарівний мішечок. Зараз кожен обирає, те, що він хоче подарувати звірятам. Тепер будемо складати ці подарунки в мішечок промовляючи назви усього, що ми туди поклали: «Звірятами ми подаруємо...»

3. Вправа «Поїзд» (6 хв.)

Хід вправи: педагог називає слова, паралельно прикріплюючи малюнок до кожного вагончика (до 10 слів). Потім діти ще раз називають прикріплені малюнки по черзі. Педагог знімає малюнки з вагончиків і діти мають відтворити ланцюжок слів по порядку.

Інструкція: послухайте уважно і запам'ятайте. Назвіть малюнки по порядку, запам'ятайте їх розміщення. А тепер назвіть усі малюнки по черзі.

4. Прощання (2 хв.) Релаксація «Я – чарівник»

Хід вправи: діти, сидячи із заплющеними очима, уявляють себе чарівниками і потрапляють у чарівну країну Фантазію, де збуваються всі заповітні бажання та мрії.

Інструкція: давайте заплющимо очі і уявимо, що всі ми – чарівники, що потрапили у чарівну країну Фантазію і можемо тепер здійснити всі заповітні бажання та мрії. Яке бажання ви хочете здійснити найпершим? Воно обов'язково здійсниться! Ви – молодці! У вас все виходить якнайкраще! Повільно розплющуйте оченята.

Заняття № 4

(підгрупове)

Обладнання: зображення пар слів, предметних малюнків.

1. Привітання (2 хв.)

*Доброго дня, сонце привітне!
Доброго дня, небо блакитне!
Доброго дня, у небі пташки!
Доброго дня, тобі і мені!*

Діти йдуть по колу, промовляючи слова. На останній рядок зупиняються, повертаються один до одного, беруться за руки, усміхаються.

2. Вправа «Веселі пари» (8 хв.)

Хід вправи: педагог називає пари слів, які не пов'язані між собою, наприклад, чайник – годинник, і показує відповідний малюнок на чайнику намальований годинник. Аналогічно з усіма запропонованими парами. В кінці вправи діти по черзі мають назвати пару до слова без опори на малюнок.

Інструкція: послухайте уважно пари слів. Давайте спробуємо їх запам'ятати. Наприклад, чайник – годинник. Як ми можемо запам'ятати ці два слова? Давайте з вами уявимо, що художник на чайнику намалював годинник. А тепер я назву вам перше слово, а ви мені друге.

3. Вправа «Що змінилось?» (4 хв.)

Хід вправи: педагог викладає перед дітьми в ряд малюнки. Потім просить дітей заплющити очі і сказати, що змінилось. Можливі такі варіанти гри: зміна кількості малюнків, порядку, заміна деяких малюнків новими.

4. Прощання (2 хв.)

Усі діти беруться за руки, підіймають їх догори й голосно хором прощаються.

**Заняття № 5
(підгрупове)**

Обладнання: предметні малюнки, малюнки-нісенітниці, пов'язка на очі.

1. Привітання (2 хв.)

Діти разом з педагогом промовляють слова, одночасно виконуючи рухи:
Тихо і спокійно в нашому будинку (говорять пошепки),
Весело, не сумно дітворі (піднімають руки вгору, хитають голівками),
Люблять нас дорослі, знаєм точно (обіймають себе, руки навхрест),
Граються із нами, як малі (плескають у долоні).

2. Вправа «Гра зі словами» (5 хв.)

Хід вправи: педагог пропонує дітям послухати слова і поєднати їх між собою у смисловий образний ланцюжок. Педагог пояснює як це зробити. Він показує спочатку два малюнки: стола і хмари. Потім пропонує дітям придумати, як пов'язати ці два малюнки. Пропонуючи свій варіант, педагог показує зображення хмари на столі. Інші слова із ланцюжка поєднуються за аналогією.

У кінці заняття педагог пропонує дітям згадати слова із ланцюжка.

Інструкція: Послухайте уважно і давайте з вами уявимо...

Матеріал:

Варіант 1: стіл, хмара, виноград, півень, автомобіль, тарілка, ялинка, сік.

Варіант 2: телефон, корова, окуляри, лисиця, диван, літак, павук, виделка.

3. Вправа «Відгадай за голосом» (5 хв.)

Хід вправи: одній дитині зав'язують очі, до неї підходить хтось із дітей і промовляє якусь фразу, наприклад: «Надворі світить сонце». Дитина по голосу намагається впізнати хто це і повторити почуту фразу.

4. Прощання (2 хв.)

Кожна дитина вигадує цікавий спосіб попрощатись з іншими.

**Заняття № 6
(підгрупове)**

Обладнання: аркуші паперу, прості олівці.

1. Привітання (2 хв.)

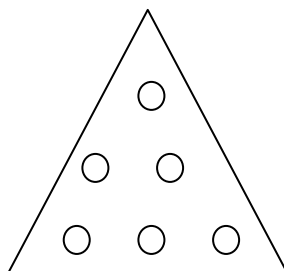
*Вліво – вправо, вліво – вправо,
 Оберніться – подивіться,
 Один – одному всміхніться.*

Дітки, вам подобається, коли у вас гарний настрій? (відповіді дітей).

Адже гарний настрій допомагає будь-яку справу виконати легко.

2. Вправа «Художники» (10 хв.)

Хід вправи: педагог пропонує послухати дітям ланцюжок слів і схематично позначити кожне слово, а потім назвати усі слова (з опорою на власні малюнки), які вдалося запам'ятати. І показує зразок, наприклад, слово сир ми можемо позначити так:

Діти схематично позначають слова на власному розкресленому аркуші А4 (пронумеровані 9 клітинок).

1	2	3
4	5	6
7	8	9

Попередньо педагог пояснює, з якої клітинки починати. Після заняття аркуш кожної варто дитини підписати і зібрати.

Потім пропонується запам'ятати другий ряд, але вже не замальовуючи схеми.

Інструкція: послухайте уважно слова, які я буду називати. Щоб краще їх запам'ятати, придумайте до кожного слова свій малюнок. Користуючись малюнками, назвіть усі слова, які ви почули.

Набори слів:

1 – квітка, дощ, лимон, аптека, ручка, суп, лампа, ключ, брат.

2 – чай, кактус, мило, машина, Київ, нитки, комп'ютер, озеро, зебра.

3. Вправа «Каскад слів» (4 хв.)

Хід вправи: педагог називає дітям слова, поступово збільшуючи їх кількість. А діти повторюють за ним – спочатку одне, два і т.д.

Інструкція: послухайте і повторіть за мною:

- *мама* (діти повторюють);
- *мама, дитина* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я, літо* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я, літо, кухня* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я, літо, кухня, ведмідь* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я, літо, кухня, ведмідь, літак* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я, літо, кухня, ведмідь, літак, лампа* (діти повторюють);
- *мама, дитина, сім'я, літо, кухня, ведмідь, літак, лампа, човен* (діти повторюють).

4.Прощання (2 хв.)

Підведення підсумків.

Педагог пропонує декільком дітям пригадати ланцюжок слів.

Заняття № 7 (підгрупове)

Обладнання: серія сюжетних малюнків до оповідань, різнокольорові квітки різного розміру.

1.Привітання (2 хв.)

Діти ходять по кімнаті у різних напрямках, під час зустрічі усміхаються та подають один одному праву руку.

2.Вправа «Переказ по колу» (5 хв.)

Хід вправи: педагог читає оповідання, демонструючи серію ілюстрацій до нього. Діти уважно слухають. Потім діти ланцюжком переказують його. Після першого разу переказу проводиться робота над кожним малюнком. Потім повторний переказ оповідання кожною дитиною. Також пропонується друге оповідання і його переказ, але вже без ілюстрацій до нього.

Інструкція: зараз я вам прочитаю оповідання. Уважно його послухайте (читається оповідання). Тепер перекажемо оповідання. Будемо розповідати його ланцюжком по колу. Допомогати вам будуть ці ілюстрації. Подивіться уважно на ці малюнки. Що зображено на них? Зараз кожен мені перекаже це оповідання.

Оповідання

Настало свято 8 березня. Олена та Андрій привітали бабусю та подарували їй квіти. Бабуся поставила квіти у вазу. Діти вирішили допомогти бабусі прибрати у квартирі. Бабуся була дуже вдячна. Вона пригостила дітей чаєм з тортом.

3.Вправа «Хто більше знає?» (3 хв.)

Хід вправи: педагог показує дітям 4 квітки різного кольору (жовту, синю, червону, зелену) і пропонує назвати предмети відповідного кольору.

Інструкція: подивіться, яка у нас кольорова галявина. Оберіть собі свою квітку. Якого вона кольору? А тепер кожен по черзі має називати по одному предмету, що буває такого кольору. За кожне правильно назване слово я буду давати вам маленьку квіточку вашого кольору. Виграє той, хто назве більше слів і назбирає більше квіточок.

4.Прощання (2 хв.)

Діти стоять у колі. Прощаючись, говорять про те, щоб вони зробили доброго для всіх, якби в них була чарівна паличка.

**Заняття № 8
(індивідуальне)**

Обладнання: аркуш А4 із розміщеними на ньому зображеннями тварин (ведмідь, верблюд, собака, кінь, півень).

1.Привітання (2 хв.)

*Вліво – вправо, вліво – вправо,
Обернися – подивися,
Весело всміхнися.*

2.Вправа «Зоопарк» (4 хв.)

Хід вправи: педагог показує дитині малюнок із зображеннями тварин і пропонує його роздивитися та уявити місця, де вони можуть бути. Потім пропонується придумати історію, яка пов'яже усіх тварин. Потім малюнок закривається, і дитина повинна на листку паперу відтворити назви тварин чи їх зображення на потрібних місцях.

3.Вправа «Запам'ятовування слів» (6 хв.)

Хід вправи: педагог називає дитині 5 слів, наприклад: *дерево, стіл, їжачок, книга, сонце*. Ці слова треба зв'язати в розповідь. Педагог пропонує свій варіант розповіді.

«Уяви зелене красиве ДЕРЕВО. Біля нього стоїть СТИЛ. Дивимось під стіл і бачимо, як пробіг ІЖАЧОК. Він приніс тобі КНИГУ на своїх голках. Ти відкриваєш книгу. У книзі на всю сторінку намальоване усміхнене СОНЦЕ».

А тепер спробуй сам(а).

На завершальному етапі педагог диктує слова, а дитина, самостійно уявляючи, запам'ятовує їх. Поступово кількість слів, призначених для запам'ятовування, збільшується. Завдання педагога у всій цій роботі – привести подібний запис, впорядкування і витягання матеріалу з пам'яті в стійку навичку роботи з інформацією.

4.Прощання (2 хв.)

*(звучить тиха, лагідна музика)
Війки опускаються, повіки стуляються,
Сном чарівним засинаємо і у сні відпочиваємо.
Гріє сонечко в цей час, ручки й ніжки теплі в нас.
Добре нам відпочивати
Але час уже вставати.
Потягнися, усміхнися.
До нових зустрічей!*

Література:

1. Андрусишин Л. Є. Особливості довільної пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення // Дефектологія. – 1999. – №4. – С.15-18.
2. Выготский Л. С. Память и ее развитие в детском возрасте / Выготский Л. С. Собр. соч. в 6 т. – Т.2. – Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1982. – с. 386–395, – 504 с.
3. Калягин В. А. Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Калягин В. А. Овчинникова Т.С. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 98 с.
4. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихология: навч. посіб. / за ред. Шеремет М. К. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
5. Лурія А. Р. Маленькая книжка о большой памяти: Москва: Эйдос, 1994. –96 с.
6. Мартиненко І. В. Логопсихология: курс лекцій. Навчальний посібник. – К.:ДІА. – 2014. – 100 с.
7. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: Навч.посібн. / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Каравела, 2012. – 400 с.
8. Шаховская С. Н. Логопатофизиология: учебное пособие / под ред. Р. И. Лалаевой, С. Н. Шаховской. – Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС; Москва, 2011. – 311 с.
9. Шеремет М. К. Логопедія: підручник / за редакцією М. К. Шеремет – Вид. 3-тє, перер. та доповн. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 776 с.

References:

1. Andrusishin L. Ye. Osoblivosti dovil'noї pam'jati u ditej starshogo doshkil'-nogo viku iz zagal'nim nedorozvitkom movlennja // Defektologija. – 1999. – №4. – S.15-18.
2. Vygotskij L. S. Pamjat' i ee razvitie v detskom vozraste / Vygotskij L. S. Sobr. soch. v 6 t. – T.2. – Problemy obshhej psihologii. – M.: Pedagogika, 1982. – s. 386–395, – 504 s.
3. Kaljagin V. A. Logopsihologija: ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij / Kaljagin V. A. Ovchinnikova T.S. – M.: Izdatel'skij centr «Akademija», 2007. – 98 s.
4. Konopljasta S. Ju., Sak T. V. Logopsihologija: navch. posib. / za red. Sheremet M. K. – K.: Znannja, 2010. – 293 s.
5. Lurija A. R. Malen'kaja knizhka o bol'shoj pamjati: Moskva: Jejdos, 1994. –96 s.
6. Martinenko I. V. Logopsihologija: kurs lekcij. Navchal'nij posibnik. – K.:DIA. – 2014. – 100 s.
7. Skripchenko O. V. Vikova ta pedagogichna psihologija: Navch.posibn. / Skripchenko O. V., Dolins'ka L. V., Ogorodnijchuk Z. V. ta in. 3-te vid., vipr. i dop. – K.: Karavela, 2012. – 400 s.
8. Shahovskaja S. N. Logopatopsihologija: uchebnoe posobie / pod red. R. I. Lalaevoj, S. N. Shahovskoj. – Gumanitarnyj izdatel'skij centr VLADOS; Moskva, 2011. – 311 s.
9. Sheremet M. K. Logopedija: pidruchnik / za redakcieju M. K. Sheremet – Vid. 3-te, perer. ta dopovn. – K.: Vidavnichij Dim «Slovo», 2015. – 776 s.

Базима Н.В., Семенова В.Д. Корекційний комплекс для розвитку словесно-логічної пам'яті дітей із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку

У статті розкривається поняття «словесно-логічна пам'ять» (вербальна), висвітлюються особливості словесно-логічної пам'яті старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення на основі результатів психолого-педагогічного експерименту, проведеного на базі дошкільних навчальних закладів міста Києва. Подано розроблений корекційний комплекс для розвитку словесно-логічної пам'яті старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення з урахуванням їх особливостей мовленнєвої та психічної діяльності та з опорою на загальнодидактичні та спеціальні принципи. Даний комплекс має на меті розвиток словесно-логічної, зорової та слухової пам'яті, формування вміння запам'ятовувати логічно непов'язаний матеріал, утворювати асоціативні зв'язки при запам'ятовуванні та відтворенні вербального матеріалу, вміння утримувати інструкції в пам'яті; активізувати і збагачувати словниковий запас, розвивати зв'язне мовлення; виховувати спостережливість, уважність. Корекційний комплекс представлений серією занять, які мають свою структуру та інструкції до виконання кожного завдання.

Ключові слова: пам'ять, словесно-логічна пам'ять, загальне недорозвинення мовлення, асоціативні зв'язки, корекційний комплекс, вербальний матеріал.

Базыма Н.В., Семенова В.Д. Коррекционный комплекс для развития словесно-логической памяти детей с общим недоразвитием речи старшего дошкольного возраста

В статье раскрывается понятие «словесно-логическая память» (вербальная), освещаются особенности словесно-логической памяти старших дошкольников с общим недоразвитием речи на основе результатов психолого-педагогического эксперимента, проведенного на базе дошкольных учебных заведений города Киева. Подан разработанный коррекционный комплекс для развития словесно-логической памяти старших дошкольников с общим недоразвитием речи с учетом особенностей их речевой и психической деятельности и с опорой на общедидактические и специальные принципы. Целью данного комплекса является развитие словесно-логической, зрительной и слуховой памяти, формирование умения запоминать логически несвязный материал, образовывать ассоциативные связи при запоминании и воспроизведении вербального материала, умение удерживать инструкции в памяти; активизировать и обогащать словарный запас, развивать связную речь; воспитывать наблюдательность, внимательность. Коррекционный комплекс представлен серией занятий, которые имеют свою структуру и инструкции к выполнению каждого задания.

Ключевые слова: память, словесно-логическая память, общее недоразвитие речи, ассоциативные связи, коррекционный комплекс, вербальный материал.

Bazyuma N.V., Semenova V.D. Correctional Complex for the development of verbal and logical memory of children with the general underdevelopment of speech of preschool age

The article deals with the concept of «verbal memory», highlights the peculiarities of verbal memory senior preschool children with the general underdevelopment of speech on the basis of psycho-pedagogical experiment carried out on the basis of pre-school educational institutions in Kiev. Posted drawing the correctional complex for the development of verbal memory senior preschool children with the general underdevelopment of speech based on the characteristics of their speech and mental activity and relying on general didactic and specific principles. The purpose of this complex is development of verbal logic, visual and auditory memory, the ability to memorize the formation of a logically incoherent material to form associative links with the memorization and

reproduction of verbal material, the ability to keep the instructions in the memory; strengthen and enrich vocabulary, develop a coherent speech; cultivate observation, care. Corrective complex is represented by a series of activities that have their own structure and instructions to perform each task.

Keywords: memory, verbal memory, general underdevelopment of speech, associative links, correctional complex, verbal material.

Стаття надійшла до редакції 07.07.2015 р.

Статтю прийнято до друку 07.07.2015 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК 616.89-008.434

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНО-МІМІЧНИХ ЗАСОБІВ СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Галущенко В.І.

victoria.galushchenko@ukr.net

Вивчення особливостей емоційної лексики у дошкільників і проблема підготовки до можливої інтеграції та адаптації дітей з мовленнєвими порушеннями до умов загальноосвітньої школи на сучасному етапі розвитку дошкільної корекційної педагогіки має пріоритетне значення [1].

Емоційно-мімічні засоби спілкування є найбільш адекватним вираженням особистого, суб'єктивного ставлення дитини до того чи іншого предмета висловлювання, в тій чи іншій ситуації, а також є засобом вираження його особистих почуттів, емоційних переживань. Емоційна лексика у дітей з мовленнєвими порушеннями використовується вибірково і фрагментарно. А тим часом це особливий лексичний пласт, який найбільш близький дітям, що допомагає здійснювати міжособистісне спілкування, служить засобом комунікації між дошкільниками [2]. У дітей з мовленнєвими порушеннями маловиразна міміка. М'язи обличчя можуть бути млявими і малорухомими. Нездатність дитини правильно висловити свої почуття, скутість, незручність або неадекватність міміко-жестового мовлення ускладнює спілкування дітей між собою і з дорослими, а також ускладнює накопичення соціального досвіду пізнання навколишнього. Діти з мовленнєвими порушеннями емоційно реактивні, спонтанно проявляють невротичні реакції у відповідь на зауваження, погану оцінку, неповажне ставлення з боку педагогів і дітей. Їхня поведінка може характеризуватися негативізмом, підвищеною збудливістю,

агресією або, навпаки, підвищеною сором'язливістю, нерішучістю, лякливою. Все це в цілому свідчить про особливий стан центральної нервової системи дітей, що страждають мовленнєвими розладами [3; 5; 7].

Аналіз спеціальної літератури щодо відомих підходів до вивчення всебічного розвитку дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку визначає, що серед механізмів, які призводять до спотворення мовленнєвої сфери відзначається першочергове недорозвинення емоційно-мімічної сторони мовлення. Це пов'язано перш за все з мікроорганічними ураженнями кори головного мозку. Дослідженням розуміння емоцій дітьми з порушеннями мовлення займалися такі автори: О. Л. Леханов, О. С.Павлов, Е. Г. Федосєєв, В.П. Дудьєв, О.М. Леонтьєв, А. В. Запорожець, Є.І. Фейгенберг, А. Г. Асмолов та ін. Дослідження Н.Д. Білкіної та Д.В. Люсиної з проблеми розвитку уявлень дітей про емоції в онтогенезі показують, що з віком діти починають краще ідентифікувати емоції, межі «емоційних» понять стають чіткішими [6]. Рівні розуміння дітьми емоцій різні у дітей різного дошкільного віку. А.М. Щетиніною в результаті спеціально проведеного дослідження встановлено рівні розуміння дошкільниками емоційних станів людини [7].

За твердженням О. М. Мастюкової, у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення процес навчання ускладнюють саме порушення емоційно-вольової сфери, оскільки спостереження показують, що у дошкільників із